

Institut posvojenja u hrvatskom pravnom sustavu s osvrtnom na presude Europskog suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske

Turudić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:700223>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-10**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET
KATEDRA ZA OBITELJSKO PRAVO

Iva Turudić

DIPLOMSKI RAD

**INSTITUT POSVOJENJA U HRVATSKOM PRAVNOM SUSTAVU S OSVRTOM NA
PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA PROTIV REPUBLIKE
HRVATSKE**

Mentor: prof. dr. sc. Irena Majstorović

Zagreb, prosinac 2024.

IZJAVA O IZVORNOSTI

Ja, Iva Turudić, pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Iva Turudić, v.r.

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je institut posvojenja u hrvatskom obiteljskom pravu, s posebnim naglaskom na zakonski okvir i praksu u kontekstu najboljeg interesa djeteta. Posvojenje, kao trajni pravni odnos, omogućuje djeci bez odgovarajuće roditeljske skrbi stvaranje obitelji i osigurava njihovu zaštitu te emocionalnu i socijalnu stabilnost. Rad analizira zakonske pretpostavke za posvojenje, uključujući uvjete na strani djeteta i potencijalnih posvojitelja, kao i postupak zasnivanja posvojenja, koji obuhvaća prikupljanje pristanka svih uključenih strana. Naglašena je važnost Obiteljskog zakona te međunarodnih dokumenata, a kojima je reguliran ovaj institut.

Poseban dio rada posvećen je analizi presuda Europskog suda za ljudska prava protiv Hrvatske, koje ukazuju na nedostatke u provedbi zakona i procesne propuste, poput isključenja bioloških roditelja iz ključnih faza postupka posvojenja. Presude u predmetima X. protiv Hrvatske i A.K. i L. protiv Hrvatske ilustriraju povrede članka 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, koji jamči pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života. Rad ističe potrebu za jačanjem transparentnosti i osiguravanjem procesnih prava svih strana uključenih u posvojenje.

Unatoč postojećem zakonodavnom okviru, izazovi ostaju u uravnoteženju najboljeg interesa djeteta s pravima posvojitelja i bioloških roditelja. Posvojenje ima trajne pravne i emocionalne učinke, stoga je ključno da nacionalna tijela postupaju odgovorno i stručno. Preporučuje se daljnje usklađivanje zakona s međunarodnim standardima te edukacija stručnjaka kako bi se osigurala bolja zaštita prava djece.

Ključne riječi: posvojenje, dijete, Obiteljski zakon, Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Europski sud za ljudska prava, najbolji interes djeteta

SUMMARY

This thesis deals with the institution of adoption in Croatian family law, with a special emphasis on the legal framework and practice in the context of the best interests of the child. Adoption, as a permanent legal relationship, enables children without adequate parental care to create a family and ensures their protection and emotional and social stability. The paper analyzes the legal prerequisites for adoption, including the conditions on the part of the child and potential adoptive parents, as well as the procedure for establishing an adoption, which includes collecting the consent of all parties involved. The importance of the Family Act and international documents regulating this institution is emphasized.

A special part of the paper is dedicated to the analysis of the judgments of the European Court of Human Rights against Croatia, which indicate shortcomings in the implementation of the law and procedural shortcomings, such as the exclusion of biological parents from key stages of the adoption procedure. The judgments in the cases of *X. v. Croatia* and *A.K. and L. v. Croatia* illustrate violations of Article 8 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, which guarantees the right to respect for private and family life. The paper emphasizes the need to strengthen transparency and ensure the procedural rights of all parties involved in adoption.

Despite the existing legislative framework, challenges remain in balancing the best interests of the child with the rights of adoptive parents and biological parents. Adoption has lasting legal and emotional effects, so it is crucial that national authorities act responsibly and professionally. Further harmonization of laws with international standards and training of professionals are recommended in order to ensure better protection of children's rights.

Keywords: adoption, child, Family Act, Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, European Court of Human Rights, best interests of the child

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada	1
1.2. Struktura i sadržaj rada.....	1
2. ZAKONSKO UREĐENJE INSTITUTA POSVOJENJA U HRVATSKOM PRAVNOM SUSTAVU	3
2.1. Normativni okvir instituta posvojenja u Republici Hrvatskoj	3
2.2. Sadržaj i svrha posvojenja	4
3. PRETPOSTAVKE ZA ZASNIVANJE POSVOJENJA	6
3.1. Pretpostavke za posvojenje na strani djeteta.....	6
3.2. Pretpostavke za posvojenje na strani posvojitelja.....	7
4. POSTUPAK ZASNIVANJA POSVOJENJA	10
4.1. Pristanci za posvojenje i postupak davanja pristanka.....	10
4.2. Zasnivanja posvojenja.....	12
4.3. Pravni učinci posvojenja.....	13
5. PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U ODNOSU NA ČLANAK 8. KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA	15
5.1. O Vijeću Europe i Europskom sudu za ljudska prava	15
5.2. Uvjeti za podnošenje zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava.....	16
5.3. Presuda X. protiv Hrvatske	18
5.4. Presuda A.K. i L. protiv Hrvatske	21
6. ZAKLJUČAK	24
LITERATURA	26

1. UVOD

1.1. Predmet i cilj rada

Posvojenje je pravni oblik trajnog zasnivanja obitelji. Riječ je o pravnom institutu kojim se omogućuje samcu ili paru da postanu (zakonski) roditelji djeteta koje nije njihovo biološko dijete, a koje do tada nije uživalo adekvatnu roditeljsku skrb. Radi se o dvostranom odnosu, kako pravnom, tako i emotivnom, u kojem se s jedne strane pojavljuje posvojitelj(i), a s druge strane posvojenik. Institut posvojenja omogućuje djetetu da dobije novu obitelj, ljubav, podršku i osjećaj pripadnosti, dok posvojiteljima pruža priliku da postanu roditelji. Proces uključuje niz koraka, kao što su evaluacija, priprema i pravne formalnosti, a cilj mu je osigurati najbolji interes djeteta.

Obiteljski zakon¹ (dalje u tekstu: ObZ) posvojenje definira kao poseban oblik obiteljsko-pravnog zbrinjavanja i zaštite djeteta bez odgovarajuće roditeljske skrbi kojim se stvara trajni odnos roditelja i djeteta.² Upravo iz navedene definicije vidljiva je svrha ovog instituta – posvojitelji zahvaljujući posvojenju stječu pravo na roditeljsku skrb, a posvojenik posvojenjem stječe obitelj. Prilikom zasnivanja posvojenja posebna pažnja posvećuje se najboljem interesu djeteta koji je primarni i ključni pokretač u svim odnosima u kojima je uključeno dijete. Dapače, posvojenje se može zasnovati samo ako je u skladu s dobrobiti djeteta.³

1.2. Struktura i sadržaj rada

Diplomski rad podijeljen je u dva dijela. Na početku se prikazuje zakonsko uređenje instituta posvojenja u Republici Hrvatskoj, dok je drugi dio posvećen Europskom sudu za ljudska prava i važnim presudama donesenim protiv Republike Hrvatske. Rad ima šest poglavlja. Uvodno poglavlje odnosi se na predstavljanje predmeta i cilj rada te upoznavanje sa samom temom. U drugom poglavlju prikazan je zakonski okvir instituta posvojenja u hrvatskom pozitivnom pravu. U trećem poglavlju analiziraju se pretpostavke za posvojenje na strani potencijalnog posvojenika te potencijalnog posvojitelja. Četvrto poglavlje posvećeno je samom postupku zasnivanja posvojenja. U petom poglavlju govori se o članku 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te njihovim povredama koje su ustanovljene u

¹ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.

² Čl. 180. st. 1. ObZ-a.

³ Čl. 180. st. 3. ObZ-a.

dvjema presudama donesene protiv Republike Hrvatske. Naposljetku, u zaključku će se iznijeti kritičko mišljenje, s ciljem predlaganja poboljšanja trenutnog stanja.

2. ZAKONSKO UREĐENJE INSTITUTA POSVOJENJA U HRVATSKOM PRAVNOM SUSTAVU

U Republici Hrvatskoj institut posvojenja pravno je reguliran od davnina, a obrisi današnjeg pravnog uređenja sežu u doba Kraljevine Jugoslavije kada je posvojenje bilo regulirano Općim građanskim zakonikom. Za vrijeme bivše države, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, posvojenje je bilo regulirano saveznom zakonom, a nakon ustavnih promjena donesen je Zakon o braku i porodičnim odnosima⁴ kojim je ovaj institut doživio brojne promjene. Krajem 1998. godine donesen je prvi Obiteljski zakon⁵ u samostalnoj Republici Hrvatskoj. Obiteljski zakon iz 2003. godine⁶ (dalje u tekstu: ObZ iz 2003.) bio je prvi veći pokušaj modernizacije predmetnog zakona u novijoj hrvatskoj povijesti. Danas je institut uređen suvremenim Obiteljskim zakonom iz 2015. godine, a četvrti dio zakona posvećen je upravo posvojenju. Obiteljski zakon predstavlja *lex specialis* koji uređuje posvojenje, dok se ono podredno regulira i Ustavom Republike Hrvatske⁷ (dalje u tekstu: Ustav RH) te brojnim međunarodnim ugovorima. Ti ugovori, sklopljeni i potvrđeni u skladu s Ustavom RH te objavljeni, čine dio unutarnjeg pravnog poretka Republike Hrvatske i imaju pravnu snagu višu od zakona.⁸ Nadležna državna tijela obvezna su pri svom postupanju uskladiti odluke s nacionalnim zakonodavstvom, kao i s odredbama sadržanim u međunarodnim aktima.

2.1. Normativni okvir instituta posvojenja u Republici Hrvatskoj

Ustav RH svakako je najviši i polazišni pravni izvor, a u svojim odredbama jamči posebnu zaštitu djeteta i obitelji te prava djece⁹, što je temelj za regulaciju svih pravnih odnosa, uključujući posvojenje.¹⁰ Isto tako, ustavotvorac je državi povjerio osobitu skrb o maloljetnicima bez roditelja i onima za koje se ne brinu roditelji.¹¹

⁴ Zakon o braku i porodičnim odnosima, Narodne novine, br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994, 162/1998.

⁵ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 162/1998, 116/2003.

⁶ Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 75/2014, 5/2015, 103/2015.

⁷ Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010, 5/2014.

⁸ Čl. 134. Ustava RH.

⁹ Hrabar, D., *O potrebi izmjene obiteljskopravnih odredaba u Ustavu Republike Hrvatske*; Informator, 56, 2008., 5648, str. 1.–3.

¹⁰ Čl. 61. Ustava RH.

¹¹ Čl. 63. Ustava RH.

Uz ObZ, posvojenje je regulirano i brojnim međunarodnim dokumentima koje je RH potpisala i ratificirala te implementirala u svoj pravni poredak. Konvencija o pravima djeteta¹² iz 1989. godine, a koja je donesena u okviru Ujedinjenih Naroda, ističe pravo djeteta na posebnu skrb i zaštitu te na obiteljsku sredinu no isto tako predviđa posvojenje kao oblik trajnog zbrinjavanja djeteta kojem je privremeno ili trajno uskraćena obiteljska sredina.¹³ I ovim međunarodnim dokumentom interes i dobrobit djeteta posebno je istaknuto. Haška konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem¹⁴ iz 1993. godine regulira prekogranična posvojenja, naglašavajući potrebu osiguravanja prava djeteta i sprječavanja nezakonitih praksi. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava¹⁵ iz 1996. godine dodatno naglašava zaštitu djetetovih interesa u pravnim postupcima. Slijedom svega navedenog, normativni okvir u Hrvatskoj osigurava sveobuhvatnu pravnu zaštitu djeteta kao posvojenika, posvojitelja te bioloških roditelja, uz poseban naglasak na usklađenost s međunarodnim standardima i praksama.

2.2. Sadržaj i svrha posvojenja

Posvojenje je obiteljskopравни institut kojim se pravnim putem zasniva roditeljski odnos između tuđeg maloljetnog djeteta (posvojenika) i punoljetne osobe (posvojitelja).¹⁶ U praksi se najčešće javljaju zainteresirani parovi sa željom za zasnivanjem obitelji, a koji u velikom broju slučajeva ne mogu biološkim putem ostvariti roditeljstvo te posvojenje vide kao način ostvarivanja takve primarne biološke potrebe. Posvojenje se zasniva u odnosu na dijete koje je njima nepoznato. U pravilu se radi o djetetu koje je izdvojeno iz svoje biološke obitelji te povjereno na skrb i njegu u ustanove namijenjene za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi ili su pak smještena u udomiteljske obitelji. No hrvatski zakonodavac predvidio je i mogućnost posvojenja od strane jednog bračnog ili izvanbračnog druga ako je drugi drug roditelj ili posvojitelj djeteta. Kao posvojitelj može se pojaviti i samo jedan bračni, odnosno izvanbračni

¹² Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 20/1997.

¹³ Čl. 20. Konvencije o pravima djeteta.

¹⁴ Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/2013.

¹⁵ Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/2010.

¹⁶ Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., *Obiteljsko pravo*; Narodne novine, Zagreb, 2021., str. 278.

drug uz obavezni pristanak drugog druga.¹⁷ Posvojitelj može biti i samac, tj. osoba koja nije u braku ili izvanbračnoj zajednici.¹⁸

Svako dijete ima pravo na obiteljski život i na skrb od strane njegovih bioloških roditelja. Isto tako, biološki roditelji imaju pravo na poštovanje obiteljskog života.¹⁹ No, na strani posvojitelja ne postoji pozitivno pravo na posvojenje u okviru prava i želje za zasnivanjem obitelji. Država svakako treba pomoći i olakšati zainteresiranim posvojiteljima da putem instituta posvojenja ostvare svoju biološku potrebu za potomstvom, ali to nikako nije dužnost ili obveza države. Kako i sami ObZ navodi, posvojenje se može zasnovati samo ako je u skladu s dobrobiti djeteta pa iz toga proizlazi da će se prilikom postupka posvojenja u prvi plan staviti interes djeteta i njegove potrebe da odrasta u obiteljskoj zajednici, a ne potreba posvojitelja za stvaranjem obitelji.

Pitanje koje se nameće jest može li se posvojenje zasnovati uz potpuno poštivanje dobrobiti djeteta kao ključnog kriterija svih postupanja s djecom, pri čemu bi interesi posvojitelja bili stavljeni u drugi plan. Logičan odgovor je negativan, jer roditeljstvo, uključujući posvojiteljski odnos, nerijetko proizlazi iz osobnog motiva, odnosno želje “biti roditeljem”²⁰. Stoga bi u postupku posvojenja trebao prevladati interes djeteta uz poštivanje želja i potreba posvojitelja koliko je to moguće.

¹⁷ V. 4.1. Pristanci za posvojenje i postupak davanja pristanka.

¹⁸ Čl. 185. ObZ-a.

¹⁹ Čl. 35. Ustava RH, Čl. 8. Konvencije.

²⁰ Hrabar, D., *Posvojenje na razmeđu interesa posvojitelja i posvojenika*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, vol. 58, br. 5, 2008., str. 1107.-1138.

3. PRETPOSTAVKE ZA ZASNIVANJE POSVOJENJA

Hrvatski zakonodavac predvidio je dvije vrste pretpostavki koje se moraju kumulativno ispuniti da bi došlo do zasnivanja posvojenja, a to su pretpostavke na strani djeteta, tj. potencijalnog posvojenika te pretpostavke na strani (potencijalnog) posvojitelja. U radu se na nekoliko mjesta naglašava pridjev *potencijalni* jer i nakon što dijete i samac ili par prođu kroz pripremni dio postupka zasnivanja posvojenja, do njega ipak ne dođe u svim slučajevima iz mnogobrojnih razloga.

3.1. Pretpostavke za posvojenje na strani djeteta

Kako je i ranije navedeno, tijekom cijelog postupka posvojenja najveći naglasak stavlja se na dijete i zadovoljenje njegovog najboljeg interesa. Upravo iz tog razloga potrebno je da na strani potencijalnog posvojenika budu ispunjene određene pretpostavke. Riječ je o pretpostavkama koje ga čine pogodnim za posvojenje, odnosno podobnim za to. Ukoliko su te pretpostavke ispunjene, utoliko se govori o postojanju *pasivne adoptivne sposobnosti*²¹.

Da bi se dijete moglo posvojiti ono mora biološki postojati, mora biti subjekt u pravnom smislu. Hrvatski zakonodavac ne poznaje posvojenje *nasciturusa* – začetog, ali još nerođenog djeteta. Pristanak za posvojenje biološki roditelj može dati Hrvatskom zavodu za socijalni rad (dalje u tekstu: HZSR) nadležnom prema svojem prebivalištu, odnosno boravištu i prije pokretanja postupka zasnivanja posvojenja, ali tek kad dijete navrší šest tjedana života²².

Konvencija o pravima djeteta iz 1989. godine u članku 1. definira dijete na sljedeći način: „U svrhu na koju se ova Konvencija odnosi, dijete označava svaku osobu mlađu od 18 godina, osim ako se zakonom koji se primjenjuje na dijete granica punoljetnosti ne odredi ranije.“. Po uzoru na navedenu Konvenciju o pravima djeteta i u hrvatskom pravu punoljetnost se stječe s osamnaest godina²³ iz čega proizlazi da se može posvojiti samo maloljetno dijete, a što je i svrha posvojenja – pružanje skrbi i osiguravanje sigurnog okruženja za dijete u njegovoj najranjivijoj fazi života.

Zabranjeno je posvojiti srodnika po krvi u ravnoj liniji do bilo kojeg stupnja, potom brata ili sestru. Također, skrbnik ne može posvojiti štićenika dok ga te dužnosti ne razriješi HZSR. ObZ zabranjuje posvojenje djeteta maloljetnih roditelja, no ta je zabrana samo

²¹ Hrabar *et al.*, *op. cit.* u bilj. 16, str. 284.

²² Čl. 194. st 3. ObZ-a.

²³ Čl. 117. st. 3. ObZ-a.

relativnog karaktera. Naime, posvojenje djeteta maloljetnih roditelja moguće je nakon isteka godine dana od njegovog rođenja, pod uvjetom da ne postoji mogućnost da dijete bude odgajano u obiteljskom okruženju, a što pretpostavlja krug bližih krvnih srodnika. Za ovakav oblik posvojenja nužan je pristanak maloljetnih roditelja.

3.2. Pretpostavke za posvojenje na strani posvojitelja

Aktivna adoptivna sposobnost pretpostavlja postojanje pretpostavki na strani posvojitelja. Takve pretpostavke moraju postojati tijekom cijelog postupka posvojenja, ali i nakon zasnivanja posvojenja. Za slučaj da na strani potencijalnog posvojitelja postoji pretpostavka koja ne bi smjela postojati, odnosno ako postoji negativna pretpostavka tada se govori o adoptivnoj smetnji²⁴. Članak 187. ObZ-a jasno definira prepreke na strani posvojitelja koje onemogućuju pokretanje postupka ili zasnivanje posvojenja. Prema ovom članku, posvojitelj ne može biti osoba koja je lišena prava na roditeljsku skrb, osoba lišena poslovne sposobnosti ili osoba čije prethodno ponašanje i osobine ukazuju na to da joj nije primjereno povjeriti roditeljsku skrb o djetetu.

Što se tiče dobi posvojitelja, ObZ određuje minimalnu dobnu granicu za posvojitelje. Posvojitelj može biti osoba koja ima najmanje dvadeset i jednu godinu, pod uvjetom da je ujedno starija od posvojenika najmanje osamnaest godina. Trenutno zakonsko rješenje temelji se na načelu *adoptio naturam imitatur*, jer posvojenje treba oponašati prirodni roditeljski odnos. Iz opravdanih razloga, kao posvojitelj se može javiti osoba mlađa od dvadeset i jedna godine, ali je i dalje potrebno da je starija osamnaest godina od potencijalnog posvojenika. Zakonodavac više ne postavlja gornju dobnu granicu za posvojitelje. Postojeće zakonsko rješenje nije najspretnije izvedeno jer, kao što je već spomenuto, posvojenje treba imitirati roditeljski odnos, a ukidanjem gornje dobne granice posvojitelja otvara se mogućnost da dijete posvoji osoba starije životne dobi te se time neće postići prirodni odnos roditelj-dijete već će ono više nalikovati odnosu između bake, tj. djeda i unuka.²⁵

Vezano za status posvojitelja, posvojiti može samac, drugim riječima osoba koja nije u braku ili izvanbračnoj zajednici, potom bračni ili izvanbračni drugovi zajednički, jedan bračni ili izvanbračni drug ako je drugi bračni ili izvanbračni drug roditelj ili posvojitelj djeteta te

²⁴ Hrabar *et al.*, *op. cit.* u bilj. 16, str. 290.

²⁵ Oraić, T., *O osnovanosti ukidanja gornje dobne granice kao aktivne adoptivne pretpostavke*, *Pravnik*, 43, 2009., str. 109-129.

jedan bračni ili izvanbračni drug uz pristanak drugog bračnog ili izvanbračnog druga.²⁶ Kako je i navedeno, posvojiti mogu bračni i izvanbračni drugovi zajednički, odnosno samo jedan od njih uz pristanak drugoga iz čega je vidljiva pravna izjednačenost braka kao formalne životne zajednice s izvanbračnom zajednicom kao oblika neformalne zajednice. No, neminovno se nameće pitanje je li postojeće zakonsko rješenje po kojem se kao posvojitelji mogu javiti i izvanbračni partneri prihvatljivo. Postojanje braka se jednostavno dokazuje izvatkom iz matice vjenčanih dok se izvanbračna zajednica ne može dokazati na takav način stoga je potrebno slijediti rješenje iz čl. 11. ObZ-a kojim se izvanbračnom zajednicom smatra životna zajednica neudane žene i neoženjenog muškarca koja traje najmanje tri godine ili kraće ako je u njoj rođeno zajedničko dijete ili je nastavljeno sklapanjem braka²⁷. Ako se pođe od pretpostavke da su potencijalni posvojitelji žena i muškarac koji biološkim putem ne mogu ostvariti želju za potomstvom, takva se zajednica ne može dokazati postojanjem zajedničkog djeteta već samo trajnijim zajedničkim životom što ponovno odugovlači cijeli postupak posvojenja jer zainteresirani posvojitelji moraju čekati izvjesno vrijeme, a najmanje tri godine kako bi bili u stanju dokazati postojanje svoje neformalne zajednice. Moguće je slijediti i pristup predviđen Zakonom o medicinski pomognutoj oplodnji²⁸ (dalje u tekstu: ZMPM), prema kojem se postojanje izvanbračne zajednice dokazuje izjavom ovjerenom kod javnog bilježnika²⁹. Međutim, pritom je nužno da se radi o izvanbračnoj zajednici žene i muškarca koji nisu u braku, drugoj izvanbračnoj ili istospolnoj zajednici te koji ispunjavaju uvjete za valjano sklapanje braka³⁰, a koji uvjeti su regulirani ObZ-om. Zakonodavac je ObZ-om utvrdio uvjete, odnosno pretpostavke za valjanost braka, a to su punoljetnost nevjeste i ženika³¹ koji su sposobni za rasuđivanje³² i poslovno sposobni³³, potom da između njih ne postoji odnos srodstva³⁴ te da nisu u braku ili u životnom partnerstvu osoba istog spola³⁵.

Radi se o punoljetnoj ženi i punoljetnom muškarcu koji su sposobni za rasuđivanje i poslovno sposobni, pri čemu između njih ne postoji odnos srodstva, a niti su u braku ili životnom partnerstvu s osobama istog spola.

²⁶ Čl. 185. ObZ-a.

²⁷ Čl. 11. st. 1, ObZ-a.

²⁸ Zakon o medicinski pomognutoj oplodnji, Narodne novine, br. 86/2012.

²⁹ Čl. 11. st. 3. ZMPM-a.

³⁰ Čl. 11. st. 5. ZMPO-a.

³¹ Čl. 25. ObZ-a

³² Čl. 26. st. 1. ObZ-a.

³³ Čl. 26. st. 2. i 3. ObZ-a.

³⁴ Čl. 27. ObZ-a.

³⁵ Čl. 28. ObZ-a.

Po hrvatskom zakonodavstvu, posvojitelji su u pravilu hrvatski državljani, no iznimno posvojitelji mogu biti i strani državljani ako je to u najboljem interesu djeteta. U takvim slučajevima potrebno je pribaviti odobrenje nadležnog ministarstva.

4. POSTUPAK ZASNIVANJA POSVOJENJA

Postupak zasnivanja posvojenja započinje ispunjavanjem zakonskih uvjeta i pribavljanjem potrebnih pristanka. Pristanak na posvojenje daje biološki roditelj, osim ako je lišen roditeljske skrbi, te dijete ako je navršilo dvanaest godina. Posvojenje se formalno zasniva rješenjem nadležnog tijela, tj. HZSR-a čime nastaju trajni pravni učinci: uspostavlja se odnos srodstva između posvojitelja i posvojenika, izjednačen s krvnim srodstvom, te međusobna prava i obveze, uključujući pravo nasljeđivanja. Nakon zasnivanja posvojenja, posvojitelji se mogu upisati kao roditelji u javne knjige, uz pristanak posvojenika starijeg od dvanaest godina.

4.1. Pristanci za posvojenje i postupak davanja pristanka

Pristanak za posvojenje može dati jedan roditelj, odnosno kumulativno majka i otac djeteta, a u slučaju izostanka njihovog pristanka, moguće je da sud odlukom nadomjesti pristanak roditelja. Posvojenje se ne može zasnovati bez pristanka djeteta u odnosu na koje se vodi postupak ako je ono starije od dvanaest godina. Također, pristanak za posvojenje mora dati djetetov skrbnik te bračni, odnosno izvanbračni drug osobe koja namjerava posvojiti.

Za posvojenje je potreban pristanak roditelja jer posvojenjem prestaje roditeljska skrb bioloških roditelja nad djetetom.³⁶ Pristanak za posvojenje roditelj ne može dati u odnosu na poznatog posvojitelja, osim ako dijete posvaja bračni ili izvanbračni drug tog roditelja.³⁷ ObZ propisuje slučajeve u kojima pristanak roditelja na posvojenje nije potreban. To uključuje situacije kada je roditelj preminuo, nestao, nepoznat ili lišen prava na roditeljsku skrb. U potonjem slučaju, riječ je o najstrožoj represivnoj mjeri zaštite osobnih prava i dobrobiti djeteta koju izriče sud. Roditelj koji je dao pristanak za posvojenje isti pristanak može opozvati u roku od trideset dana od potpisivanja zapisnika o pristanku za posvojenje. Nakon davanja pristanka, roditelj gubi pravo na ostvarivanje roditeljske skrbi. U tom slučaju, HZSR stavlja dijete pod skrbništvo, osim ako dijete već ima imenovanog skrbnika.³⁸

Zakonodavac je ovlastio sud da u izvanparničnom postupku, na prijedlog HZSR-a, nadomjesti pristanak roditelja za posvojenje. Sud može donijeti rješenje o nadomještanju pristanka u slučaju kada roditelj dulje vrijeme zloupotrebljava ili grubo krši roditeljsku odgovornost, kao i kada roditelj u kraćem razdoblju u tolikoj mjeri zanemaruje roditeljske

³⁶ Čl. 117. st. 1. ObZ-a.

³⁷ Čl. 188. st. 4. ObZ-a.

³⁸ Čl. 195. ObZ-a.

dužnosti da nije vjerojatno da će mu skrb o djetetu biti povjerena. Ovo vrijedi i ako je roditelj trajno nesposoban za ostvarivanje roditeljske skrbi, a nije izgledno da će se dijete moći zbrinuti unutar obitelji bližih krvnih srodnika. Sud će pristanak nadomjestiti samo ako je posvojenje u najboljem interesu djeteta.³⁹

Nakon što dijete navrší dvanaest godina, njegov pristanak postaje neophodan za posvojenje, s tim da dijete može povući taj pristanak sve dok rješenje o posvojenju ne postane pravomoćno. Ovakvo zakonsko rješenje posljedica je potpisivanja i implementacije brojnih međunarodnih dokumenata o pravima djece, posebice onih prihvaćenih u okviru Vijeća Europe, a koji se izričito odnose na pravo djeteta da izrazi svoje mišljenje. Ako je potencijalni posvojenik mlađi od dvanaest godina, ono ima pravo izraziti svoje mišljenje te će se isto vrednovati u skladu s njegovom dobi i zrelosti. Pristanak djeteta treba odražavati njegovu slobodnu volju, zbog čega roditelji ili potencijalni posvojitelji ne smiju biti prisutni prilikom davanja pristanka ili iznošenja mišljenja.

U situacijama kada pristanak roditelja nije potreban za posvojenje⁴⁰, pristanak djetetova skrbnika postaje nužan. Ako je pritom skrbnik zaposlenik HZSR-a, sud donosi rješenje kojim nadomješta njegov pristanak. Skrbnik, kao zakonski zastupnik djeteta, trebao bi imati opravdan i legitiman razlog za odbijanje davanja pristanka na posvojenje svojeg štićenika. U nedostatku takvog razloga, sud će rješenjem nadomjestiti pristanak skrbnika. Za razliku od roditelja i djeteta, koji mogu povući svoj pristanak za posvojenje u prekluzivnom roku od trideset dana od potpisivanja zapisnika, odnosno dijete sve dok rješenje ne postane pravomoćno, skrbnik nema mogućnost opoziva već danog pristanka. Time se osigurava stabilnost i pravna sigurnost u postupku zasnivanja posvojenja.

Na kraju, kada dijete posvaja samo jedan bračni ili izvanbračni drug, nužan je pristanak drugog bračnog ili izvanbračnog druga. Jednako kao i skrbnik, pristanak koji je u takvim okolnostima dan ne može se opozvati, čime se osigurava pravna stabilnost postupka posvojenja. Ovo pravilo vrijedi kako bi se uvažili svi relevantni odnosi unutar obitelji te zaštitila prava svih uključenih strana. Pristanak drugog bračnog ili izvanbračnog druga osigurava da postupak posvojenja ne naruši postojeću obiteljsku dinamiku ili interese djeteta. Time se dodatno osnažuje načelo najboljeg interesa djeteta kao primarnog kriterija u postupku posvojenja.

³⁹ Čl. 180. st. 3. ObZ-a.

⁴⁰ Čl. 188. st. 5. ObZ-a.

Navedene osobe daju svoj pristanak za posvojenje djeteta osobno, pred područnim uredom HZSR-a, uz potpisivanje zapisnika. Prije davanja pristanka, djelatnici HZSR-a obvezni su detaljno informirati te osobe o pravnim i psihološkim posljedicama njihove odluke.⁴¹ Ovo uključuje objašnjenje trajnosti i neopozivosti pristanka, utjecaja na daljnje odnose s djetetom, te mogućnosti da dijete bude posvojeno i uklopljeno u novu obitelj. Informiranje je ključni dio postupka kako bi se osiguralo da je pristanak dan svjesno i dobrovoljno, s potpunim razumijevanjem posljedica. Također, djelatnici trebaju procijeniti jesu li ispunjeni svi uvjeti za valjanost pristanka, uključujući odsutnost pritiska ili manipulacije. Time se dodatno štiti najbolji interes djeteta i osigurava zakonitost postupka posvojenja.

4.2. Zasnivanja posvojenja

Postupak zasnivanja posvojenja u stvarnoj je nadležnosti HZSR-a, odnosno njegovog područnog ureda koji je mjesno nadležan prema prebivalištu ili boravištu djeteta. HZSR *ex officio* provodi sve potrebne radnje za utvrđivanje uvjeta za posvojenje, prikupljanje pristanka relevantnih osoba (roditelja, djeteta, skrbnika, bračnog ili izvanbračnog druga), procjenu podobnosti potencijalnih posvojitelja te osiguravanje zaštite interesa djeteta⁴².

Stranke u postupku posvojenja su potencijalni posvojitelji – osobe koje su iskazale želju i ispunile zakonske uvjete za posvojenje, uključujući podobnost i prikladnost za preuzimanje roditeljske skrbi nad djetetom te dijete – glavni subjekt postupka posvojenja, čiji se interes smatra ključnim. Iako nije stranka u postupku, HZSR će roditelju koji je lišen prava na roditeljsku skrb omogućiti izražavanje mišljenja o posvojenju djeteta, ali takvo mišljenje je neobvezujućeg karaktera⁴³. Srodnici, poput baka, djedova ili braće i sestara, također mogu biti saslušani po potrebi, posebno ako se radi o situacijama gdje postoji mogućnost alternativnog zbrinjavanja djeteta unutar šire obitelji.⁴⁴ Ovo pravo proizlazi iz međunarodnih standarda, poput Europske konvencije o ostvarivanju dječjih prava, koji potiču uključivanje bliskih osoba u postupke koji utječu na dijete⁴⁵.

⁴¹ Čl. 194. st. 4. ObZ-a.

⁴² Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, *Posvojenje*, dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/posvojenje-12049/12049> (15.11.2024.)

⁴³ Čl. 210. st. 2. i 3. ObZ-a.

⁴⁴ Čl. 210. st. 1. ObZ-a.

⁴⁵ Hrabar, D., *Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava - nov doprinos promicanju dječjih prava*, u: Hrabar, D. et al. (ur.), *Europsko privatno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002., str. 329-342.

Izbor najprikladnijeg posvojitelja ključan je za osiguranje najboljeg interesa djeteta, što je temeljno načelo u postupku posvojenja. Prilikom odabira posvojitelja, hrvatski zakonodavni okvir, kao i međunarodni standardi, naglašavaju nekoliko važnih kriterija i postupaka koji moraju biti zadovoljeni kako bi se osigurala prikladnost posvojitelja. Primarno bi trebalo sagledati osobine i potrebe djeteta, a potom procijeniti profil samih posvojitelja na temelju stručnog ocjene koju je izradio HZSR o podobnosti i prikladnosti potencijalnih posvojitelja.

Priprema djeteta i ostvarivanje osobnih odnosa prije zasnivanja posvojenja ključan su aspekt postupka posvojenja, jer imaju značajan utjecaj na emocionalnu i psihološku prilagodbu djeteta te uspješnost cijelog procesa. Ovaj korak omogućava djetetu da postepeno prihvati promjene koje dolaze s posvojenjem i uspostavi temeljne emocionalne veze s posvojiteljima. Najprikladniji potencijalni posvojitelj, kod kojeg dijete boravi u fazi ostvarivanja osobnih odnosa prije zasnivanja posvojenja, ima pravo, obvezu i odgovornost svakodnevno brinuti o djetetu.⁴⁶ U konačnici, pravilna priprema omogućava djetetu da stekne povjerenje prema potencijalnim posvojiteljima te napokon uživa sigurnost u zdravom obiteljskom okruženju.

Rješenje o posvojenju jest pravni akt koji donosi HZSR, a kojim se formalno odobrava i potvrđuje posvojenje djeteta. Ovim rješenjem uspostavlja se pravni odnos između posvojitelja i posvojenika, čime se posvojitelju priznaju sva roditeljska prava i odgovornosti prema djetetu. Rješenje o posvojenju predstavlja ključni korak u pravnom priznavanju novog roditeljskog odnosa, stvarajući temelje za djetetov budući život u novoj obitelji. Protiv donesenog rješenja može se uložiti žalba nadležnom ministarstvu. Posvojenje se smatra zasnovanim kada rješenje o posvojenju postane pravomoćno, čime postupak posvojenja završava.

4.3. Pravni učinci posvojenja

Posvojenje je trajno i neopozivo, što znači da, jednom zasnovano, proizvodi trajne pravne posljedice te uspostavlja novi pravni i obiteljski odnos između posvojenika i posvojitelja. Posvojenjem nastaje srodstvo između posvojenika i njegovih potomaka s jedne strane, te posvojitelja i njegovih srodnika s druge strane. Ovakvo građansko srodstvo po svome je pravnom učinku u potpunosti izjednačeno s krvnim srodstvom. Iz takvog odnosa proizlaze međusobna prava i obveze, uključujući pravo nasljeđivanja. Posvojenik i njegovi potomci postaju zakonski nasljednici posvojitelja, dok posvojitelj i njegovi srodnici dobivaju status

⁴⁶ Čl. 212. st. 6. ObZ-a.

zakonskih nasljednika posvojenika.⁴⁷ Prema Zakonu o nasljeđivanju⁴⁸ (dalje u tekstu: ZN), posvojenici su izjednačeni s biološkom djecom, čime posvojeno dijete ostvaruje jednako pravo nasljeđivanja kao i biološko. To je jasno definirano člancima 8. i 9. ZN-a, koji reguliraju prvi nasljedni red. Zasnivanjem posvojenja prestaju međusobna prava i dužnosti posvojenika i njegovih krvnih srodnika. Od navedenog pravila postoji izuzetak ako dijete posvoji bračni ili izvanbračni drug roditelja ili posvojitelja djeteta, u kojem slučaju ne prestaju prava i obveze između posvojenika i njegovog roditelja ili posvojitelja koji je u braku ili izvanbračnoj zajednici s posvojiteljem te krvnim srođnicima tog roditelja, tj. posvojitelja⁴⁹.

Nakon zasnivanja posvojenja, nije dopušteno pokretati maternitetske niti paternitetske postupke⁵⁰. Posvojenik ima mogućnost zadržati svoje ime koje je nosio prije posvojenja ili ga promijeniti, ovisno o tome što je u njegovom najboljem interesu, o čemu odlučuje HZSR. Posvojitelji također mogu odrediti nacionalnost posvojenika. Ako je posvojenik navršio dvanaest godina, njegov pristanak je nužan za promjenu osobnog imena i nacionalnosti.

Posvojitelji se mogu upisati kao roditelji posvojenika u javne knjige koje vode nadležna državna tijela, ako je to predviđeno rješenjem o posvojenju. Ukoliko je posvojenik stariji od dvanaest godina, za takav upis potreban je njegov pristanak.

⁴⁷ Čl. 8. i 9. ZN-a.

⁴⁸ Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, 14/2019.

⁴⁹ Čl. 199. st. 3. ObZ-a.

⁵⁰ Čl. 196. ObZ-a.

5. PRESUDE EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA U ODNOSU NA ČLANAK 8. KONVENCIJE ZA ZAŠTITU LJUDSKIH PRAVA I TEMELJNIH SLOBODA

Krajnje pravno sredstvo za zaštitu povrijeđenih ljudskih prava i temeljnih sloboda jest zahtjev koji se upućuje Europskom sudu za ljudska prava (dalje u tekstu: ESLJP), a isti se postupak može pokrenuti kada je u državi povrediteljici iscrpljen redovni pravni put. Presude ESLJP-a u odnosu na članak 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda odnose se na pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. Sud je razmatrao mnoge slučajeve koji uključuju posvojenje, roditeljsku skrb, pravo na privatnost, kao i intervencije države u obiteljski život. Članak 8. jamči pravo na obiteljsku povezanost, ali također dopušta ograničenja, ako su ta ograničenja utemeljena na zakonu i nužna u demokratskom društvu. Sud je u presudama često naglašavao da se svaka država mora pridržavati načela proporcionalnosti i nužnosti kada se miješa u obiteljske odnose, uzimajući u obzir najbolji interes djeteta.

5.1. O Vijeću Europe i Europskom sudu za ljudska prava

Vijeće Europe (dalje u tekstu: VE) jedna je od najstarijih i najutjecajnijih međunarodnih organizacija u Europi, sa snažnim regionalnim značajem. Kao dan osnivanja Vijeća Europe uzima se 5. svibnja 1949. godine kada je deset zapadnoeuropskih država u Londonu potpisalo Statut Vijeća Europe, tzv. „ustav“ ove međunarodne organizacije. Organizacija danas broji 46 članica među kojima je i Republika Hrvatska. Hrvatska je u studenom 1996. godine postala punopravna članica organizacije. Zemlje osnivačice Vijeća Europe kao cilj nove međunarodne organizacije istaknule su promicanje demokracije i zaštite ljudskih prava te vladavine prava⁵¹. Statut Vijeća Europe u uvodnim odredbama navodi svrhu postojanja organizacije, koja je usmjerena na postizanje većeg jedinstva među državama članicama kako bi se očuvalo i ostvarilo zajedničko naslijeđe te potaknuo ekonomski i socijalni napredak. Nadalje, države članice zajedno rade na unapređenju ekonomskih, socijalnih i kulturnih uvjeta u svojim državama, poboljšanju pravnih sustava te, prije svega, na promociji i zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda na cijelom prostoru organizacije, ali i šire.⁵²

⁵¹ Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Vijeće Europe*, dostupno na: <https://mvpep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/multilateralne-organizacije-i-inicijative/vijece-europe-21909/21909> (1.10.2024.)

⁵² Andrassy, J.; Bakotić B.; Seršić, M.; Vukas B., *Međunarodno pravo 3*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.

Jedan od organa organizacije jest i Europski sud za ljudska prava sa sjedištem u Strasbourgu, Francuskoj. Kao stalni organ, ESLJP djeluje od 1998. godine. Svakako najvažnija uloga ESLJP-a je nadzor nad provedbom Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda⁵³ (dalje u tekstu: Konvencija), odnosno osiguranje poštivanja obveza koje su visoke ugovorne stranke preuzele Konvencijom i dodatnim protokolima uz Konvenciju⁵⁴, a koja je usvojena 1950. godine te je stupila na snagu 1953. godine. Konvencija predstavlja najznačajniji pravni dokument usvojen u okviru VE i sadrži listu građanskih i političkih prava i sloboda koje neotuđivo pripadaju svakom ljudskom biću i koje je svaka članica VE dužna poštivati i štiti. Konvencija počiva na načelu supsidijarnosti – svaka je potpisnica Konvencije prva pozvana i odgovorna za zaštitu prava i sloboda zajamčenih Konvencijom djelujući preventivno, a po potrebi i represivno, kako bi osigurala zaštitu u slučaju povrede prava. Ukoliko pojedina država propusti djelovati ili svojim pasivnim držanjem dovede do povrede kojeg prava ili slobode zajamčene Konvencijom, utoliko dolazi do aktivnog djelovanja ESLJP-a kroz postupak kojim se odlučuje o eventualnoj povredi prava i/ili slobode. Strankom Konvencije može postati samo država koja je istovremeno članica Vijeća Europe, a tako je i Republika Hrvatska postala strankom Konvencije 1997. godine, prihvativši njezine odredbe i obveze.

5.2. Uvjeti za podnošenje zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava

Pravo obraćanja ESLJP-u pripada fizičkim i pravnim osobama, a moguće je da se kao podnositelj javi i udruga, skupina pojedinaca ili nevladina organizacija⁵⁵. Zainteresirana osoba se ESLJP-u obraća prigovorom, odnosno pojedinačnim zahtjevom, a kojeg je sud dužan ispitati u granicama dopustivosti, odnosno sud je dužan razmotriti jesu li ispunjeni uvjeti za podnošenje zahtjeva. Da bi se pojedini zahtjev ocijenio kao dopušten, potrebno je ispuniti određene uvjete:⁵⁶

- a) s obzirom na podnositelja zahtjeva, podnositelj mora biti fizička ili pravna osoba,
- b) podnositelj mora biti izravna žrtva povrede ljudskog prava ili sloboda priznatih Konvencijom ili dodatnim protokolima, na koju se zahtjev odnosi,
- c) mora se raditi o povredi koju je počinila jedna ili više država članica VE, odnosno država potpisnica Konvencije u okviru svojeg djelovanja,

⁵³ Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010, 13/2017.

⁵⁴ Čl. 19. Konvencije.

⁵⁵ Čl. 34. Konvencije.

⁵⁶ Čl. 35. Konvencije.

- d) svi pravni lijekovi u dotičnoj državi povrediteljici moraju biti iscrpljeni,
- e) i konačno, zahtjev se mora podnijeti u prekluzivnom roku od četiri mjeseca od dana donošenja konačne odluke od strane suda ili druge javne vlasti u državi povrediteljici.

Tek ako su ispunjeni prethodno navedeni uvjeti, ESLJP može ocijeniti zahtjev kao dopušten te se potom upušta u meritum spora. Prilikom meritornog rješavanja spora, ESLJP primjenjuje odredbe Konvencije i dodatnih protokola uz Konvenciju. Kada utvrdi da je neka država povrijedila jedno ili više prava i jamstava zajamčenih Konvencijom, ESLJP donosi presudu. Presude su pravno obvezujuće, a visoke ugovorne stranke su se prilikom potpisivanja Konvencije obvezale da će se podvrgnuti konačnoj presudi ESLJP-a u svakom sporu u kojem su stranke⁵⁷. Dapače, konačna presuda ESLJP-a prosljeđuje se Odboru ministara, koji je zadužen za nadzor nad njezinim izvršenjem⁵⁸.

Zakonom o parničnom postupku⁵⁹ (dalje u tekstu: ZPP), zakonodavac je omogućio ulaganje izvanrednog pravnog lijeka – ponavljanje postupka u povodu konačne presude ESLJP-a kada je konačnom presudom ustanovljena povreda temeljnog ljudskog prava ili slobode. Prema članku 428.a ZPP-a⁶⁰, omogućeno je podnošenje zahtjeva nadležnom sudu u Republici Hrvatskoj koji je u prvostupanjskom postupku počinio povredu prava zajamčenih Konvencijom ili njezinim dodatnim Protokolima, s ciljem izmjene sporne odluke. U okviru ponovljenog postupka sudovi su obvezni postupati u skladu s pravnim stajalištima iznesenim u konačnoj presudi ESLJP-a kojom je potvrđena povreda temeljnog prava ili slobode.

U sljedeće dvije presude ESLJP-a analizirat će se povrede članka 8. Konvencije koji se odnosi na poštovanje privatnog i obiteljskog života, a koje je Republika Hrvatska počinila prema podnositeljima zahtjeva, hrvatskim državljanima. Navedeni članak 8. Konvencije glasi:

- „1. Svatko ima pravo na poštovanje svoga privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja.
2. Javna vlast se neće miješati u ostvarivanje tog prava, osim u skladu sa zakonom i ako je u demokratskom društvu nužno radi interesa državne sigurnosti, javnog reda i mira, ili

⁵⁷ Čl. 46. Konvencije.

⁵⁸ Čl. 46. st. 2. Konvencije.

⁵⁹ Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 4/1977, 36/1977, 6/1980, 36/1980, 43/1982, 69/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, Narodne novine, br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 02/2007, 84/2008, 96/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023.

⁶⁰ Čl. 428.a ZPP-a.

gospodarske dobrobiti zemlje, te radi sprječavanja nereda ili zločina, radi zaštite zdravlja ili morala ili radi zaštite prava i sloboda drugih.“

5.3. Presuda X. protiv Hrvatske

Opis činjeničnog stanja

Na temelju ovlasti iz članka 34. Konvencije⁶¹, podnositeljica X., državljanka Republike Hrvatske, 2004. godine podnijela je zahtjev ESLJP-u. U zahtjevu je istaknula da je Republika Hrvatska, kao visoka ugovorna strana Konvencije i protustranka u ovom postupku, povrijedila njezina prava zajamčena Konvencijom. U svom zahtjevu, podnositeljica je navela kako je RH svojim djelovanjem povrijedila nekoliko prava zajamčenih Konvencijom – pravo na pristup sudu⁶² kao jedan od konstitutivnih elemenata prava na pravično, tj. pošteno suđenje sadržano u članku 6. stavku 1. Konvencije, potom pravo na poštivanje (privatnog i) obiteljskog života⁶³ definiran u članku 8. Konvencije te pravo na djelotvoran pravni lijek⁶⁴ inkorporiran u članku 13. Konvencije.

Krajem 1998. godine, nadležni centar za socijalnu skrb pokrenuo je postupak radi oduzimanja (lišenja) poslovne sposobnosti podnositeljice zahtjeva pred općinskim sudom te kao skrbnicu postavio podnositeljčinu majku. Pokretanje postupka opravdano je činjenicom da podnositeljica boluje od paranoidne shizofrenije, uz konzumaciju različitih opojnih sredstava i prethodni pokušaj samoubojstva. Međutim, postupak je privremeno prekinut zbog podnositeljčinog psihijatrijskog liječenja. U prosincu 1999. godine podnositeljica je rodila kćer A. Sud je nastavio s postupkom u povodu lišenja poslovne sposobnosti podnositeljice X., a u međuvremenu je njezina kćer smještena u udomiteljsku obitelj, a udomiteljicom je imenovana majka podnositeljice zahtjeva. Nedugo zatim, maloljetna A., odlukom centra za socijalnu skrb smještena je u SOS dječje selo. Ova promjena obrazložena je time što je podnositeljica živjela u istom kućanstvu s majkom i kćeri te je svojim ponašanjem, uključujući psihičku nestabilnost i miješanje u odgoj, ugrožavala dobrobit djeteta. Budući da se udomiteljica nije mogla

⁶¹ Člankom 34. Konvencije dopušta se podnošenje pojedinačnih zahtjeva ESLJP-u te se istim člankom navode mogući podnositelji zahtjeva, odnosno sud može primati zahtjeve bilo koje fizičke osobe, nevladine organizacije ili skupine pojedinaca koji tvrde da su žrtve povrede prava priznatih u Konvenciji ili dodatnim protokolima što ih je počinila jedna visoka ugovorna stranka. Visoke ugovorne stranke obvezuju se da ni na koji način neće sprječavati djelotvorno vršenje toga prava.

⁶² Čl. 6. st. 1. Konvencije.

⁶³ Čl. 8. st. 1. Konvencije.

⁶⁴ Čl. 13. Konvencije.

učinkovito oduprijeti takvom ponašanju, smještaj djeteta u SOS Dječje selo procijenjen je kao najbolje rješenje za zaštitu njezinih interesa.

Sredinom 2001. godine, općinski sud u cijelosti je lišio podnositeljicu poslovne sposobnosti. Na ovu odluku podnositeljica nije uložila žalbu. Podnositeljica je stavljena pod skrbništvo svoje majke, no kasnije joj je kao skrbnica postavljena djelatnica centra za socijalnu skrb. Godine 2004., podnositeljica je podnijela zahtjev općinskom sudu za vraćanje poslovne sposobnosti. U sklopu tog postupka provedeno je psihijatrijsko vještačenje, na temelju kojeg je njezin zahtjev odbijen zbog nepoboljšanja njezinog zdravstvenog stanja. Podnositeljica nije iskoristila pravo na pravni lijek protiv te odluke. Ovi događaji ilustriraju dugotrajan i složen pravni i socijalni kontekst koji je utjecao na podnositeljičinu situaciju i prava.

Tijekom 2003. godine, nadležni centar za socijalnu skrb pokrenuo je *ex officio* postupak posvojenja maloljetne A. Djetetova skrbnica, koja je ujedno bila i zaposlenica SOS Dječjeg sela u kojem je A. bila smještena, dala je svoj pristanak za posvojenje. Centar za socijalnu skrb je o tome obavijestio podnositeljičinu majku te djetetovu baku po očevoj strani. U rujnu iste godine, centar za socijalnu skrb donio je rješenje kojim se zasniva posvojenje maloljetne A.⁶⁵

Povreda članka 8. Konvencije

U zahtjevu sudu, podnositeljica je navela kako je u postupku pred nacionalnim vlastima povrijeđeno pravo na poštovanje njezinog obiteljskog života jer u postupku posvojenja njezine kćeri nije sudjelovala kao stranka niti je dala pristanak za posvojenje. Prilikom razmatranja spora, ESLJP navodnu povredu promatra kroz dva aspekta: dopuštenost i osnovanost.

Ad. 1. Iako je Vlada RH prigovorila iz razloga da prije podnošenja zahtjeva nije iscrpljen dopušteni pravni put pred nacionalnim sudovima, ESLJP utvrdio je da podnositeljica nije sudjelovala u postupku posvojenja te kao takva nije niti mogla podnijeti ustavnu tužbu kao krajnje raspoloživo pravno sredstvo u hrvatskom pravnom sustavu. Sud je utvrdio da je u ovom predmetu primjenjiv članak 8. Konvencije jer je između podnositeljice X. i njezine kćeri A. postojala obiteljska povezanost budući da je podnositeljica neprekidno živjela sa svojom kćeri dok ona nije odlukom nadležnog tijela smještena u SOS dječje selo, no i tada je podnositeljica nastavila posjećivati svoje maloljetno dijete. Slijedom navedenog, Sud je zahtjev ocijenio kao dopušten.

⁶⁵ Čulo Margaletić, A.; *Presuda u predmetu X. protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 27-45.

Ad. 2. Promatrajući činjenični opis cijelog slučaja, ESLJP je nedvojbeno utvrdio da je došlo do miješanja države u privatni i obiteljski život podnositeljice i njezine kćeri jer je posvojenjem trajno prekinut njezin odnos s kćeri. ESLJP je naveo kako posvojenje predstavlja vrlo restriktivnu mjeru kojom je došlo do trajnog prekida obiteljskog, emotivnog i pravnog odnosa između majke i kćeri. Također, Sud je ustvrdio kako je odluka države o posvojenju maloljetne A. zakonita jer je za cilj imala zaštititi dijete koje nije odrastalo u zdravoj okolini, a najbolji interes djeteta je svakako u ovom slučaju zadovoljen. No, nameće se pitanje je li takva odluka nužna u demokratskom društvu.

Mišljenje ESLJP-a

Podnositeljica zahtjeva lišena je poslovne sposobnosti odlukom suda u Republici Hrvatskoj, ali tom odlukom nije riješeno pitanje njezinih pravima u vezi s ostvarivanjem roditeljske skrbi. Štoviše, podnositeljica je i nakon donošenja odluke nastavila ostvarivati sadržaj roditeljske odgovornosti te je redovito posjećivala svoju kćer. Prema stajalištu ESLJP-a, neshvatljivo je da se osobu koja je lišena poslovne sposobnosti automatski i bez daljnjeg isključi iz postupka posvojenja, pogotovo kad se radi o trajnom i nepovratnom prekidu odnosa između roditelja i djeteta. ESLJP posebno ističe neprihvatljivost činjenice da je podnositeljica dobila tek kratku obavijest o pokretanju postupka posvojenja djeteta, dok joj je trebala biti pružena prilika da sudjeluje u postupku, bude saslušana i izrazi svoje mišljenje.

Prema tada važećem Obiteljskom zakonu Republike Hrvatske, centar za socijalnu skrb bio je obvezan, prema potrebi, saslušati bliske srodnike djeteta u vezi s okolnostima koje su bitne za posvojenje.⁶⁶ Iako su bake djeteta, s majčine i očeve strane, bile pozvane na razgovor s djelatnicima HZSR-a, dijete je ipak dano na posvojenje bez temeljitijeg razmatranja situacije, dok je podnositeljica o svemu bila tek formalno obaviještena. S obzirom na to da podnositeljica, kao osoba lišena poslovne sposobnosti, nije imala status stranke u postupku posvojenja, upravo iz tog razloga trebalo joj je omogućiti priliku da u potpunosti razumije značaj i posljedice postupka. Odluka kojom se trajno prekida njezin odnos s kćeri nije smjela biti svedena na formalno zadovoljenje postupka kroz kratku obavijest ili površan razgovor, već se podnositeljici morala pružiti prilika da adekvatno sudjeluje i da joj se objasne posljedice takvog postupka.

Zbog navedenih razloga, ESLJP je zaključio da je došlo do nedopuštenog miješanja države u pravo podnositeljice X. na poštovanje njezinog privatnog i obiteljskog života, pravo

⁶⁶ Čl. 139. ObZ-a iz 2003.

koje je zajamčeno člankom 8. Konvencije. Takvo postupanje državnih tijela ne može se opravdati ni jednim od razloga navedenih u stavku 2. istog članka, koji dopušta ograničenja samo ako su nužna u demokratskom društvu i proporcionalna legitimnom cilju. Država je u ovom slučaju propustila osigurati učinkovitu zaštitu prava podnositeljice, što je rezultiralo povredom članka 8. Konvencije. ESLJP je pravilno zaključio da su postupci države pokazali manjak potrebne pažnje i zaštite zajamčenih prava, čime je ozbiljno narušen integritet privatnog i obiteljskog života podnositeljice.

5.4. Presuda A.K. i L. protiv Hrvatske

Opis činjeničnog stanja

Postupak pred ESLJP-om pokrenut je 2011. godine na temelju zahtjeva podnositeljice i državljanke Republike Hrvatske, A.K., a postupkom je bio obuhvaćen i njezin maloljetni sin L. Neposredno nakon rođenja, krajem 2008. godine, maloljetni L. izdvojen je iz obitelji i smješten u udomiteljsku obitelj. U svibnju 2010. godine, podnositeljica je lišena prava na roditeljsku skrb nad sinom L. temeljem odluke nadležnih tijela i provedenog vještačenja, prema kojem je, kao osoba s lakšim mentalnim poteškoćama, ocijenjena nesposobnom za brigu o djetetu⁶⁷.

U listopadu 2010. godine, podnositeljica je putem punomoćnika podnijela prijedlog za vraćanje prava na roditeljsku skrb. Međutim, ubrzo nakon toga, od skrbnika sina L. doznala je da je u tijeku postupak posvojenja djeteta. Obratila se nadležnom centru za socijalnu skrb tražeći informacije o postupku, no ubrzo je saznala da je njezin sin posvojen temeljem konačnog rješenja o posvojenju. Ovo rješenje doneseno je samo pet mjeseci nakon što je podnositeljica lišena prava na roditeljsku skrb. Zbog činjenice da je bila lišena roditeljske skrbi, pristanak podnositeljice za posvojenje nije bio potreban, niti je imala status stranke u postupku posvojenja. Posljedično, njezina pravna mogućnost utjecaja na postupak bila je isključena. Općinski sud je, zbog pravomoćnog posvojenja maloljetnog L., odbio prijedlog podnositeljice za vraćanje roditeljske skrbi, smatrajući ga bespredmetnim. Također, podnositeljica nema druge djece, čime je odluka dodatno naglasila trajne pravne posljedice tog postupka.

Ovaj slučaj ilustrira sustavno zanemarivanje procesnih prava podnositeljice, uključujući pravo na obaviještenost i mogućnost sudjelovanja u ključnim postupcima koji su rezultirali

⁶⁷ Korać Graovac, A.; *Presuda u predmetu A. K. i L. protiv Hrvatske*: u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o skrbištvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021., str. 1-26.

trajnim prekidom odnosa s njezinim djetetom. Ograničeni pristup pravdi i potpuni izostanak njezine uključenosti u postupak posvojenja predstavljali su ključna pitanja u postupku pred ESLJP-om.

Povreda članka 8. Konvencije

Podnositeljica je u svom zahtjevu pred ESLJP-om tvrdila da su postupci nacionalnih sudova povrijedili njezino pravo na poštovanje privatnog i obiteljskog života, zajamčeno člankom 8. Konvencije. ESLJP je predmet ocijenio osnovanim i dopuštenim te je pristupio razmatranju merituma. Sud je utvrdio da je članak 8. Konvencije primjenjiv na ovaj slučaj, budući da je između podnositeljice A.K. i njezinog sina L. postojala obiteljska veza. Unatoč činjenici da je L. odmah po rođenju smješten u udomiteljsku obitelj odlukom centra za socijalnu skrb, podnositeljica je nastavila održavati kontakt sa sinom redovitim posjetima, čime je pokazala aktivnu roditeljsku povezanost.

Vlada Republike Hrvatske, kao protustranka u ovom predmetu, iznijela je dva ključna prigovora. Prvo, tvrdila je da je zahtjev podnositeljice nepravodoban jer je podnesen izvan roka od šest mjeseci⁶⁸ nakon donošenja odluke o njezinu lišenju roditeljske skrbi. Drugo, navela je da podnositeljica nije iscrpila sva dostupna pravna sredstva unutar Republike Hrvatske, jer nije podnijela žalbu na rješenje o lišenju prava na roditeljsku skrb, čime nije omogućila ni podnošenje ustavne tužbe kao krajnjeg pravnog lijeka u domaćem pravnom sustavu.

Unatoč ovim prigovorima, ESLJP je ocijenio da su specifične okolnosti slučaja, uključujući trajni prekid obiteljske veze između podnositeljice i djeteta te njezinu ograničenu poslovnu sposobnost, imale značajan utjecaj na dostupnost i djelotvornost pravnih sredstava u praksi. Sud je stoga smatrao potrebnim razmotriti meritum predmeta kako bi utvrdio je li Republika Hrvatska ispunila svoje obveze zaštite prava na obiteljski život podnositeljice. Ova procjena obuhvatila je analizu postupovnih i materijalnih aspekata odluka nacionalnih tijela, uključujući njihovu proporcionalnost i utjecaj na temeljna prava zajamčena Konvencijom.

Mišljenje ESLJP-a

ESLJP u svojoj presudi ističe da su mjere poduzete od strane nacionalnih tijela, uključujući i sam čin posvojenja, bile motivirane zaštitom najboljeg interesa djeteta, što predstavlja legitiman cilj u smislu članka 8. stavka 2. Konvencije i odredbi hrvatskog

⁶⁸ Presuda A.K. i L. datira iz 2013. godine, no isti postupak je pokrenut 2011. godine prije revidiranja Konvencije u pogledu vremenskog okvira u kojem se zahtjev pred ESLJP može podnijeti. Tada je rok iznosio šest mjeseci, a danas je on skraćen i iznosi četiri mjeseca (V. 7.1. Uvjeti za podnošenje zahtjeva Europskom sudu za ljudska prava).

Obiteljskog zakona. Međutim, ključno pitanje koje se nameće jest može li se takvo postupanje smatrati opravdanim i jesu li nacionalne vlasti zadovoljile test razmjernosti, balansirajući između zaštite djetetovih interesa i prava podnositeljice na poštovanje privatnog i obiteljskog života.

ESLJP je posebno problematizirao činjenicu da tijekom postupka lišenja prava na roditeljsku skrb podnositeljica A.K. nije bila zastupana. Zbog svog mentalnog zdravlja, podnositeljica nije bila u mogućnosti shvatiti pravne posljedice donošenja takve odluke. Iako joj je naknadno bila odobrena besplatna pravna pomoć, to se dogodilo tek nakon što je istekao rok za podnošenje žalbe na odluku o lišenju roditeljske skrbi. Ova postupovna manjkavost dovela je do toga da podnositeljica nije mogla sudjelovati kao stranka u kasnijem postupku posvojenja svog sina. ESLJP je zaključio da podnositeljica nije bila dovoljno uključena u donošenje odluka koje su rezultirale trajnim prekidom obiteljske veze s djetetom. Sud je naglasio da država ima pozitivnu obvezu osigurati prikladne postupovne mjere kojima bi se podnositeljici omogućilo da aktivno sudjeluje u postupcima koji se tiču njezinih osnovnih prava. Povreda tih obveza rezultirala je zaključkom ESLJP-a da je došlo do povrede članka 8. Konvencije.

U presudi iz 2013. godine, ESLJP je naveo kako je podnositeljici trebalo pružiti priliku da poboljša okolnosti u svom privatnom životu te omogućiti razmatranje vraćanja njezina prava na roditeljsku skrb. Iako je podnositeljica podnijela zahtjev za vraćanje tog prava, nacionalni sud ga je odbio, obrazlažući da je sin L. u međuvremenu već bio posvojen te da bi bilo bespredmetno odlučivati o vraćanju roditeljske skrbi. ESLJP je naglasio kako je takvo postupanje dodatno ograničilo prava podnositeljice, naglašavajući potrebu za većim angažmanom nacionalnih tijela u očuvanju njezinih temeljnih prava tijekom cijelog procesa.

6. ZAKLJUČAK

Institut posvojenja zauzima izuzetno važno mjesto u hrvatskom obiteljskom pravu, budući da predstavlja ključni pravni mehanizam za osiguranje zaštite i trajnog zbrinjavanja djece bez odgovarajuće roditeljske skrbi. Kroz analizu zakonskog okvira, uvjeta za zasnivanje posvojenja i pravnih učinaka ovog instituta, rad je istaknuo kako posvojenje nije samo pravni odnos, već i duboko human čin koji omogućuje stvaranje nove obiteljske zajednice temeljem pravnog kontinuiteta. Pritom, najbolji interes djeteta ostaje osnovni i neupitni kriterij u svim postupcima vezanim uz posvojenje.

Zakonski okvir u Republici Hrvatskoj, utemeljen na Obiteljskom zakonu i međunarodnim dokumentima poput Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda te Konvencije o pravima djeteta, osigurava pravnu zaštitu za sve uključene strane – dijete, posvojitelje i biološke roditelje. Ipak, detaljnija analiza pokazuje da u praksi i dalje postoje izazovi u dosljednoj primjeni zakona, osobito u osjetljivim situacijama kada se interesi bioloških roditelja i posvojitelja međusobno isprepliću. Presude Europskog suda za ljudska prava u predmetima X. protiv Hrvatske i A.K. i L. protiv Hrvatske ukazale su na postupovne propuste, poput nedovoljnog informiranja i uključivanja bioloških roditelja u ključne faze postupka, što je dovelo do povreda prava zajamčenih člankom 8. Konvencije.

Ove presude ukazuju na potrebu boljeg balansiranja između najboljeg interesa djeteta i prava drugih uključenih strana. Posebno se ističe potreba za većim angažmanom nacionalnih tijela u osiguravanju transparentnih i pravednih postupaka, uključujući omogućavanje biološkim roditeljima da aktivno sudjeluju u odlučivanju o sudbini djeteta, čak i u slučajevima kada su lišeni roditeljske skrbi. To uključuje bolju dostupnost pravne pomoći, jasnije procedure obavještanja te osiguranje stručne procjene emocionalnih i socijalnih posljedica posvojenja na sve uključene strane.

Dodatno, u radu je naglašena važnost osiguravanja ravnoteže između postupovnih zahtjeva i emocionalnih potreba djeteta. Posvojenje, s obzirom na značenje trajnosti i neraskidivosti, ima duboke pravne i socijalne posljedice, ne samo na dijete i posvojitelje, već i na širu obiteljsku mrežu. Stoga je od izuzetne važnosti da stručnjaci uključenih institucija, kao što su područni uredi HZSR-a i pravosudna tijela, kontinuirano unapređuju svoje znanje i praksu, oslanjajući se na najnovije međunarodne standarde i primjere dobre prakse.

Zaključno, institut posvojenja predstavlja značajan doprinos društvenoj zajednici kroz osiguravanje stabilne i podržavajuće obiteljske sredine za djecu koja su najranjiviji članovi

društva. Unatoč postignućima, potrebno je dodatno unaprijediti pravni okvir i praksu kako bi se osigurala potpuna zaštita prava svih uključenih. Ovaj rad, nadamo se, može predstavljati poticaj za daljnje promišljanje i istraživanje mogućih reformi u cilju jačanja pravne sigurnosti i ostvarivanja najboljeg interesa djeteta, koje mora ostati u središtu svih obiteljskopравnih postupaka.

LITERATURA

Knjige i članci:

1. Andrassy, J.; Bakotić B.; Seršić, M.; Vukas B., *Međunarodno pravo 3*, Školska knjiga, Zagreb, 2006.
2. Čulo Margaletić, A.; *Presuda u predmetu X. protiv Hrvatske*, u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021.
3. Hrabar, D., *Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava - nov doprinos promicanju dječjih prava*, u: Hrabar, D. et al. (ur.), *Europsko privatno pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2002.
4. Hrabar, D., *O potrebi izmjene obiteljskopравnih odredaba u Ustavu Republike Hrvatske*; Informator, 56, 2008., 5648
5. Hrabar, D., *Posvojenje na razmeđi interesa posvojitelja i posvojenika*, Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu, Zagreb, vol. 58, br. 5, 2008.
6. Hrabar, D.; Hlača, N.; Jakovac-Lozić, D.; Korać Graovac, A.; Majstorović, I.; Čulo Margaletić, A.; Šimović, I., *Obiteljsko pravo*; Narodne novine, Zagreb, 2021.
7. Korać Graovac, A.; *Presuda u predmetu A. K. i L. protiv Hrvatske*: u: Hrabar, D. (ur.), *Presude o skrbništvu i lišenju poslovne sposobnosti Europskoga suda za ljudska prava protiv Republike Hrvatske*, Pravni fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2021.
8. Oraić, T., *O osnovanosti ukidanja gornje dobne granice kao aktivne adoptivne pretpostavke*, Pravnik, 43, 2009.

Pravni izvori:

1. Europska konvencija o ostvarivanju dječjih prava, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 1/2010
2. Konvencija o pravima djeteta, Službeni list SFRJ, br. 15/90, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 12/1993, 20/1997
3. Konvencija o zaštiti djece i suradnji u vezi s međudržavnim posvojenjem, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 5/2013

4. Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, Narodne novine – Međunarodni ugovori, br. 18/1997, 6/1999, 14/2002, 13/2003, 9/2005, 1/2006, 2/2010, 13/2017
5. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023
6. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007, 57/2011, 61/2011, 25/2013, 75/2014, 5/2015, 103/2015
7. Obiteljski zakon, Narodne novine, br. 162/1998, 116/2003
8. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, br. 56/1990, 135/1997, 113/2000, 28/2001, 76/2010, 5/2014
9. Zakon o braku i porodičnim odnosima, Narodne novine, br. 11/1978, 27/1978, 45/1989, 59/1990, 25/1994, 162/1998
10. Zakon o medicinski pomogtoj oplodnji, Narodne novine, br. 86/2012
11. Zakon o nasljeđivanju, Narodne novine, br. 48/2003, 163/2003, 35/2005, 127/2013, 33/2015, 14/2019
12. Zakon o parničnom postupku, Službeni list SFRJ, br. 4/1977, 36/1977, 6/1980, 36/1980, 43/1982, 69/1982, 58/1984, 74/1987, 57/1989, 20/1990, 27/1990, 35/1991, Narodne novine, br. 53/1991, 91/1992, 58/1993, 112/1999, 88/2001, 117/2003, 88/2005, 02/2007, 84/2008, 96/2008, 123/2008, 57/2011, 148/2011, 25/2013, 89/2014, 70/2019, 80/2022, 114/2022, 155/2023

Mrežni izvori:

1. Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike, *Posvojenje*, dostupno na: <https://mrosp.gov.hr/istaknute-teme/obitelj-i-socijalna-politika/obitelj-12037/djeca-i-obitelj-12048/posvojenje-12049/12049> (15.11.2024.)
2. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova, *Vijeće Europe*, dostupno na: <https://mvpep.gov.hr/vanjska-politika/multilateralni-odnosi/multilateralne-organizacije-i-inicijative/vijece-europe-21909/21909> (1.10.2024.)